

ارزیابی مهارت‌های چهارگانه زبان به‌عنوان یکی از شاخص‌های گزینش کتاب مناسب در کتاب «فارسی گفتاری»

آزاده سخن آفرین^۱

چکیده

آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان یکی از کارهای بسیار مهم است که می‌توان آن را از جنبه‌های گوناگون مورد بررسی قرار داد. در زمینه آزمون پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است اما مهارت‌های چهارگانه به‌صورت مستقل مورد پژوهش قرار نگرفته است. پژوهش حاضر با عنوان «ارزیابی مهارت چهارگانه زبان در کتاب فارسی گفتاری» است. در این پژوهش به‌عنوان یکی از شاخص‌های گزینش کتاب مناسب، کتاب «فارسی گفتاری» که یکی از کتاب‌های شناخته شده در آفاست از لحاظ کاربرد مهارت‌های شنیداری، گفتاری، خوانداری و نوشتاری براساس شاخص‌های ارزیابی در کتاب «کتاب درسی خود را انتخاب کنیم» توصیف می‌شوند. هدف پژوهش حاضر بررسی این موضوع است که کدام یک از مهارت‌ها در کتاب «فارسی گفتاری» بیشتر از بقیه مورد توجه قرار گرفته است. می‌توان این پژوهش را به‌صورت گسترده در مورد تمام کتاب‌های آفا و به‌صورت مقایسه‌ای انجام داد. نتایج حاصل از پژوهش حاکی از آن است که مهارت شنیداری و گفتاری بیشترین کاربرد و مهارت نوشتاری و خوانداری کمترین کاربرد را در کتاب «فارسی گفتاری» دارند؛ زیرا بیشترین تاکید کتاب روی رویکرد ارتباطی و برقراری ارتباط کلامی است که همین امر میزان مهارت گفتاری و شنیداری را افزایش می‌دهد.

کلیدواژه‌ها:

آموزش زبان فارسی، مهارت گفتاری، مهارت شنیداری، مهارت نوشتاری، مهارت خوانداری.

۱. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی دانشگاه اصفهان.

azadehsokhan@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۰۹

نقش اصلی زبان ایجاد ارتباط در بین افراد است. در واقع هدف از آموزش زبان کاربرد مهارت‌هایی است که نیاز به آموزش آگاهانه دارد. ارزش زبان تا آنجاست که برای تقویت و گسترش فرهنگ هر جامعه‌ای عامل اصلی محسوب می‌شود. بنابراین رشته آژفا می‌تواند نقش موثری در گسترش فرهنگ ایران و بویژه زبان فارسی داشته باشد. این امر محقق نمی‌شود جز در سایه تلاش و همت استادان و دانشجویان این رشته با ارائه طرح‌های نوین در امر آموزش هرچه بهتر زبان فارسی به غیرفارسی زبانان. نکته قابل ذکر این است که تنها شناختن حروف و کلمات باعث تسلط کامل بر زبان نمی‌شود؛ بلکه باید از روش‌هایی استفاده کرد که فرد به‌طور عملی از زبان استفاده مطلوب کند. شناسایی این روش‌ها بویژه در آموزش زبان کمک ارزشمندی به مربیان و زبان‌آموزان خواهد کرد و موجب پیشرفت هرچه سریع‌تر زبان‌آموزان در امر یادگیری خواهد شد. بنابراین نحوه آموزش زبان از اهمیت فراوانی برخوردار است که باید مورد توجه مجریان این امر قرار گیرد. باطنی (۱۳۹۳: ۳۵-۳۴) معتقد است یادگیری بر دو نوع است: یادگیری مسائل خبری، یادگیری مهارت. زمانی که گفته می‌شود «تهران پایتخت ایران است» یادگیری از نوع اول است. در این نوع یادگیری قدرت حافظه از دیگر نیروهای ذهنی بیشتر است؛ اما وقتی فردی رانندگی می‌کند یادگیری از نوع مهارت است؛ چون علاوه بر قوای ذهنی، دیگر قوای بدن یعنی دستگاه عصبی و عضلانی باهم فعالیت می‌کنند. یادگیری زبان از نوع یادگیری مهارت است و یادگیری هر مهارتی مستلزم تمرین، اشتباه و تصحیح اشتباه است. در مقدمه کتاب صفار مقدم این گونه مطرح می‌شود که در اولین جلد این مجموعه هر چهار مهارت زبان با استفاده از ارتباط کلامی آموزش داده می‌شود. همچنین برای آموزش زبان و فرهنگ ایران از رویکرد آموزش زبان ارتباطی (آزا) و آموزش کار محور (آکا) و در مواردی از رویکرد ساختاری استفاده می‌شود که این رویکردها در تقویت مهارت‌های زبانی بسیار موثر است. هدف پژوهش حاضر بررسی میزان کاربرد هر یک از مهارت‌های شنیداری، گفتاری، نوشتاری و خوانداری در کتاب «فارسی گفتاری» است. پرسش پژوهش این است که کتاب «فارسی گفتاری» از لحاظ تقویت مهارت‌های زبانی تا چه اندازه موفق بوده است و از آنجایی که پژوهش حاضر

توصیفی و تحلیلی است فرضیه‌ای برای آن مطرح نمی‌شود.

۲. چارچوب نظری

یکی از شاخص‌های انتخاب کتاب مناسب، مهارت‌های چهارگانه زبان است که اهمیت خاصی در امر آموزش و یادگیری دارند. هریک از این مهارت‌ها به گروه‌های خاصی تعلق دارند، مهارت‌های شنیداری و خوانداری از مهارت‌های دریافتی هستند؛ یعنی درونداد زبان هدف از طریق این مهارت‌ها دریافت می‌شود و مهارت‌های گفتاری و نوشتاری از مهارت‌های تولیدی هستند. در ادامه تعریفی از مهارت‌ها ارائه می‌شود.

۱.۲. مهارت شنیداری

در این چهار مهارت، مهارت شنیداری اساسی و ضروری است و از همه مهارت‌ها حتی مهارت هم‌گروه خود؛ یعنی مهارت خوانداری مهم‌تر است. تاجایی که دیوید مندلسون^۱ استاد زبان‌شناسی کاربردی از مهارت شنیداری به عنوان مهارت سیندرلایی نام می‌برد؛ زیرا وی معتقد است که این مهارتی است که در روند آموزش زبان دوم کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. درحالی‌که هر دو مهارت شنیداری و خوانداری درونداد هستند؛ اما کاملاً متفاوتند. در مهارت شنیداری ما باید صداها را قبل از ناپدید شدن از گوش دریافت کنیم؛ اما در مهارت خوانداری می‌توانیم توقف کنیم، تفکر کنیم و دوباره بخوانیم. برای زبان‌آموزان در مراحل اولیه یادگیری مهارت شنیداری از خوانداری مهم‌تر است برای اینکه ممکن است دست‌نوشته‌ها برای وی قابل درک نباشد. (Nunan,^۲ ۲۰۱۵, ۳۵-۳۴p)

۲.۲. مهارت گفتاری

وقتی گفته می‌شود شخصی زبان کره‌ای، اسپانیایی یا هر زبان دیگری را می‌داند، منظورمان این است که به آن زبان صحبت می‌کند. افرادی هستند که زبان را خوب می‌خوانند؛ اما مهارت شنیداری و گفتاری خوبی ندارند. درواقع

۱. David Mandelsohn

۲. David Nunan

روش دستور-ترجمه که سال‌ها قبل استفاده می‌شد (البته امروزه نیز کاربرد دارد) زبان‌آموزان را با دستور زبان آشنا می‌کند و بر مهارت‌های خوانداری و نوشتاری توجه دارد و در این روش مهارت گفتاری و شنیداری تقویت نمی‌شود. وقتی آموزش و یادگیری مهارت گفتاری را بررسی کردم دریافتم که تمایزی بین مهارت گفتاری مولد و مهارت گفتاری خلاق وجود دارد. در مهارت گفتاری مولد، زبان‌آموز صورت‌های زبانی را که از معلم یا الگوی دیگری دریافت می‌کند، دوباره تولید می‌کند؛ مانند روش شنیداری زبان؛ اما در گفتار خلاق زبان‌آموز الگویی ندارد؛ بلکه از زبان خودش صحبت می‌کند. هر دو گونه گفتاری برای تقویت مهارت گفتاری زبان‌آموز ضروری است. این از وظایف مرییان است که شرایط را برای زبان‌آموز فراهم کنند.

مهارت گفتاری و نوشتاری از مهارت‌های تولیدی هستند؛ اما کاملاً از یکدیگر متفاوتند. آنها به روش‌های متفاوتی بازنمود می‌یابند. گفتار مانند جریان آب است و به عبارتی دیگر کلمات در هوا پراکنده و ناپدید می‌شوند؛ اما وقتی چیزی را می‌نویسیم می‌توانیم آن را مرور و بازنویسی کنیم (Nunan, 2015, p. 49).

۳.۲. مهارت خوانداری

از دیدگاه سنتی مهارت خوانداری و شنیداری را مهارت‌های منفعل می‌نامند اما امروزه به عنوان مهارت‌های دریافتی شناخته می‌شوند. هر دو دارای فرایند پیچیده فکری هستند. اختلاف مهم بین آنها این است که در حالت شنیداری کلمات در لحظه در هوا ناپدید می‌شوند؛ اما حروف نوشتاری روی کاغذ یا هر چیز دیگری ثبت می‌شوند. خوانندگان می‌توانند در مورد کلمات نوشتاری تفکر کنند و آنها را دوباره مرور کنند تا به مقصود نویسنده دست یابند. در مهارت خوانداری فرایند بالا به پایین یعنی رمزگشایی نشانه‌های نوشتاری به صورت صداست. برای مثال سه حرف c,a,t در کنارهم واژه cat را می‌سازند. فرایند بالا به پایین در واقع استفاده از دانش قبلی برای خواندن واژه‌هاست. در ادامه دیدگاه نیل اندرسون^۱ درباره مهارت خوانداری و دیگر فرایندهای مهم

1. Neil Anderson

مطرح می‌شود. برای یادگیرندگان زبان دوم مهارت خوانداری چندین مزیت دارد. آنها برای خواندن نیاز به نفر دوم ندارند و می‌توانند به‌طور مستقل در زمان و مکان دلخواه و خارج از کلاس متن مورد نظرشان را مطالعه کنند. بنابراین نه تنها این امر باعث سهولت در یادگیری زبان می‌شود؛ بلکه یادگیری مستقل را گسترش می‌دهد.

مهارت خوانداری دارای دو نقش مهم است: اول خواندن برای برقراری ارتباط؛ دوم خواندن برای آموزش. هدف از نقش اول دست یافتن به اطلاعاتی درباره جهان واقعی است؛ مثلاً تاجری که برای کارهای خود به مطالعه مطالب مرتبط با این موضوع می‌پردازد. هدف از نقش دوم کسب دانش درباره موضوعی خاص است؛ به عنوان مثال تحقیقات دانشگاهی و مطالعاتی یا زبان‌آموزانی که برای افزایش مهارت خواندن به مطالعه متن‌های مختلف می‌پردازند (Nunan, 2015, p63-64).

۲.۴. مهارت نوشتاری

مهارت نوشتاری نیز مانند مهارت خوانداری نه تنها وسیله‌ای برای ارتباط است؛ بلکه ابزاری برای رشد و پیشرفت ذهنی است. در ابتدای بحث ذکر شد که مهارت شنیداری و خوانداری از مهارت‌های دریافتی هستند و مهارت‌های شنیداری و گفتاری از مهارت‌های تولیدی هستند. این مهارت‌ها براساس شیوه ارتباطی به دو گروه دیداری و شفاهی تقسیم می‌شوند. این تقسیم‌بندی در جدول زیر نشان داده می‌شود:

جدول ۱. دو تقسیم‌بندی متفاوت از مهارت‌های چهارگانه

مهارت تولیدی	مهارت دریافتی	
دیداری	خوانداری	نوشتاری
شفاهی	شنیداری	گفتاری

مگی سکلیک^۱ (۲۰۰۳) متفکر و محقق زبان نوشتاری معتقد است که نوشتار بر اساس سه تقابل کلیدی تعریف می‌شود:

۱. Maggie Sokolik

اول اینکه نوشتاری یک عمل فیزیکی و ذهنی است. در این حالت نوشتار مجموعه‌ای از حروف است که روی کاغذ یا کامپیوتر با استفاده از مداد یا خودکار یا صفحه کلید نوشته می‌شود. به عبارت دیگر نوشتار فرایند ذهنی تولید عقاید و افکار درباره چگونه به تصویر کشیدن آنها در قالب متن است. دوم اینکه، دو هدف بیان کردن و تاکید کردن در نوشتار وجود دارد. به عبارتی دیگر به کسی که افکار و عقایدش را می‌نویسد، نویسنده گفته می‌شود و کسی که این عقاید را می‌خواند خواننده است (Sokolik, 2003, p. 88).

سوم تقابل بین فرایند و تولید است. فرایند به مراحل نوشتن نویسنده اشاره دارد. تولید نتیجه پایانی است؛ یعنی مقاله، دستورالعمل، گزارش از یک صحنه و الی آخر که قابل دست گرفتن یا دیدن در کامپیوتر است (Nunan, 2010, p. 77-78).

۳. پیشینه پژوهش

در زمینه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان در زمینه‌های مختلف پژوهش‌های بسیاری انجام شده است؛ اما تحقیقاتی که مهارت چهارگانه زبانی را بررسی کند محدود است. در این قسمت خلاصه‌ای از این پژوهش‌ها ارائه می‌شود.

خیبری (۱۳۷۸) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «مطالعه و تحلیل متنی و بررسی کتاب‌های آموزش زبان فارسی (آزفا)» به ارزیابی پنج جلد کتاب آزفا (۱۳۷۲) در قالب الگوی تاکر (۱۹۷۵) پرداخته است. این پژوهش به منظور ارائه الگوی آموزشی مناسب برای ارتقاء کیفیت آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان صورت گرفت و نتایج تحلیل حاکی از آن است که در این کتاب‌ها از روش دستور-ترجمه استفاده شده و به جنبه ارتباطی زبان توجه زیادی نشده است.

غفاری‌مهر (۱۳۸۳) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «بررسی دو مجموعه آموزشی آزفا و فارسی بیاموزیم از دیدگاه نقش‌گرایی» ساختار مبتدا و خبر را مورد بررسی قرار داده است. نتایج آن نشان داده که در کتاب «فارسی بیاموزیم» از مبتداهای مرکب بیشتری استفاده شده است و این ساختار به گونه فارسی گفتاری نزدیک است.

تبریزمنش (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مجموعه فارسی بیاموزیم (آموزش زبان فارسی) از منظر فرانش تجربی، بر اساس چارچوب نظری دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی» این مجموعه را بررسی کرده است. نتایج پژوهش نشان داده تمامی فرانش‌ها در این مجموعه کاربرد دارد.

رضاخانی (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مجموعه فارسی بیاموزیم (آموزش زبان فارسی) از منظر فرانش بینافردی براساس چارچوب نظری دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی» این مجموعه را از منظر فرانش بینافردی مورد بررسی قرار داده است. نتایج نشان داد که این کتاب در آموزش گونه گفتاری موفق نبوده است.

رضائی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی متون خوانداری مجموعه‌ی «فارسی بیاموزیم» براساس نقش-های هفت‌گانه زبان از دیدگاه هلیدی» میزان توجه به نقش‌های زبانی را در متن‌های خوانداری سه مجموعه «فارسی بیاموزیم» مورد بررسی قرار داده است. نتایج نشان داد که از بین نقش‌های زبانی میزان توجه به نقش تعاملی بالاست؛ اما میزان توجه به نقش تخیلی پایین است. در نتیجه این مجموعه به‌علت بالا بودن میزان نقش تعاملی قادر است نیاز ارتباطی زبان‌آموزان را برآورده کند.

صحرايي (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی مجموعه آموزش زبان فارسی بیاموزیم از منظر برخی شاخص‌های گزینش کتاب مناسب» این مجموعه را از منظر پنج شاخص آواشناسی، آموزش واژه، آموزش مهارت نوشتن، جایگاه موضوع و عنوان درس و ویژگی ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی مورد بررسی قرار می‌دهد و نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که تمرین‌های تلفظی زیادی وجود ندارد، واژه به صورت مستقیم آموزش داده نمی‌شود، عنوان دروس و ویژگی ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی مطلوب است.

تابعی (۱۳۹۶) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «بررسی میزان استفاده از راهبردهای یادگیری زبان در کتاب‌های سطح مقدماتی آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان» سه کتاب «فارسی به فارسی» (شهیدی و همکاران، ۱۳۹۱)، «آموزش زبان فارسی» (قاسمی، ۱۳۹۳) و «فارسی گفتاری» (صفار مقدم، ۱۳۹۵) را از منظر راهبردهای یادگیری مهارت چهارگانه زبانی در خلال متن‌ها، تصاویر و تمرین‌ها مورد بررسی قرار داد. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که در هر سه

کتاب آمار راهبردهای مستقیم بیشتر از راهبردهای غیرمستقیم است. راهبردهای شناختی در صدر رتبه‌بندی فراوانی قرار دارد که در هر سه کتاب کاربرد دارد و راهبرد یادگیری و آموزش در کتاب صفار مقدم قابل مشاهده است.

۰۴. روش پژوهش

در این قسمت به ارزیابی مهارت‌های چهارگانه زبان در کتاب «فارسی گفتاری» پرداخته می‌شود. این ارزیابی براساس شاخص‌های مطرح شده در کتاب گائینگوزورث^۱ با عنوان «کتاب درسی خود را انتخاب کنیم^۲» انجام می‌گیرد. به این ترتیب برای بررسی شاخص‌ها می‌توان از سه روش ارزیابی دوقطبی، پیوستاری و توضیحی استفاده کرد. در روش ارزیابی دوقطبی پاسخ سوالات مطرح شده در شاخص‌ها در قالب بله/خیر بیان می‌شود. در روش ارزیابی پیوستاری میزان کارایی یک مشخصه را در شاخص مورد نظر مورد بررسی قرار می‌دهد تا نشان دهد که مشخصه در کجای پیوستار قرار دارد و در روش ارزیابی توضیحی پژوهشگر براساس اطلاعات پژوهشی کسب شده به سوالات مطرح شده در شاخص‌ها پاسخ می‌دهد.

۰۵. ارائه و واکاو داده‌ها

برای بررسی کتاب «فارسی گفتاری» از شاخص‌های مهارت چهارگانه در قالب پرسش‌های زیر استفاده می‌شود:

۰۵.۱. شاخص‌های ارزیابی مهارت شنیداری

در این مورد هفت پرسش مطرح می‌شود:

۱- چه نوع ابزار آموزشی در کتاب استفاده می‌شود؟

- آیا صورت شنیداری مربوط به مکالمه است؟
- آیا فرایند شنیداری خاصی وجود دارد؟

۲- اگر فرایند شنیداری خاصی وجود دارد، پایه و اساس سوالات درک مطلب چیست،

۱. Cunningsworth

۲. Choose Your Coursebook

استخراج اطلاعات خاص و غیره؟

۳- آیا ابزار کمک آموزشی شنیداری در بافت معنی داری قرار دارد؟

۴- آیا تکالیف پیش-شنیداری، پرسش و غیره وجود دارد؟

۵- موارد آموزشی ضبط شده روی ضبط صوت بر اساس کدام یک از موارد زیر است:

- کیفیت صدا
- سرعت انتقال
- گویش
- درستی؟

۶- آیا از ابزار ویدئویی نیز در بخش شنیداری استفاده می‌شود؟

۷- اگر استفاده می‌شود آیا ابزار تصویری بافت معنی داری ایجاد می‌کند و بیان تصویری و ایما و اشاره و غیره خوب اجرا می‌شود؟

۲.۵. شاخص‌های ارزیابی مهارت گفتاری

در این مورد چهار پرسش مطرح می‌شود:

۱- تا چه میزان بر مهارت گفتاری تاکید می‌شود؟

۲- از چه ابزار آموزشی برای مهارت گفتاری استفاده می‌شود؟ شامل این موارد است:

- بیان شفاهی و تمرین بخش‌های زبان؛
- مکالمه / گفت و شنود؛
- نمایش؛

• فعالیت‌های ارتباطی (رد و بدل کردن اطلاعات)

۳- آیا رویکردهای خاصی برای مکالمه یا دیگر فعالیت‌های گفتاری وجود دارد؟ برای مثال مناظره کردن، نظر دادن؟

۴- آیا ابزار کمک آموزشی خاصی برای زبان آموزان وجود دارد تا مهارت گفتاری را باموفقیت کنترل کند؟

۵. ۳. شاخص‌های ارزیابی مهارت خوانداری

برای ارزیابی این شاخص ۱۴ پرسش مطرح می‌شود:

- ۱- آیا متن خوانداری برای معرفی قسمت‌های جدید زبانی (دستور و واژگان)، یکپارچگی تکلیف زبان و غیره استفاده می‌شود؟
- ۲- آیا روی پیشرفت مهارت‌ها و رویکردهای خوانداری تاکید می‌شود؟
- ۳- آیا مواد کمک آموزشی خوانداری با تکلیف دیگر مهارت‌ها پیونده خورده است؟
- ۴- آیا روی مهارت خوانداری با رضایت ذهنی و خوشی تاکید می‌شود؟
- ۵- چه تعداد متن‌های خوانداری وجود دارد و بسامد آنها چقدر است؟
- ۶- مهارت شنیداری در کتاب چگونه آغاز می‌شود (برای مثال از سطح مبتدی)؟
- ۷- طول متن‌ها چقدر است؟ آیا مهارت خوانداری را تقویت می‌کند؟
- ۸- متن‌ها چقدر معتبر است؟
- ۹- آیا موضوع مطالعه مناسب است (جالب توجه، چالش برانگیز، متناسب، متنوع، فرهنگی، قابل قبول، بدون تاریخ)؟
- ۱۰- چه نوع متن (ژانری) استفاده می‌شود؟ آیا مناسب است؟
- ۱۱- آیا متن کامل است یا ناقص؟
- ۱۲- آیا ابزار برای درک مطلب وجود دارد برای مثال:
 - تنظیم صحنه
 - ایجاد اطلاعات پس زمینه
 - ارائه پرسش‌های پیش خوانداری؟
- ۱۳- سوالات درک مطلب از چه نوعی هستند:
 - سوالات (سطحی) ادبی
 - سوالات پردازش مباحث
 - سوالات استنباطی؟

۱۴- آیا متن بر اساس دانش زبان آموز فراهم می‌شود؟

۴.۵. شاخص‌های ارزیابی مهارت نوشتاری

در این مورد ۹ پرسش مطرح می‌شود:

۱- چگونه از ابزار استفاده می‌شود:

- کنترل نوشتاری
- راهنمای نوشتاری
- نوشتاری آزاد یا نیمه آزاد؟

۲- آیا توالی و تنوع ابزار متناسب است؟

۳- آیا انواع قراردادهای مهارت نوشتاری آموزش داده می‌شود؟ اگر جواب مثبت است کدام روش و چگونه نشان داده می‌شود؟

۴- آیا پاراگراف بندی به درستی آموزش داده می‌شود؟

۵- آیا بر سبک فارسی نوشتاری تاکید می‌شود؟ در سطح پیشرفته براساس نوع متن به سبک‌های مختلف توجه می‌شود؟

۶- آیا در صورت نوشتاری به مقوله‌های خاص زبان نظیر تلفظ، املا، آرایش کلمات و غیره توجه می‌شود؟

۷- تا چه میزان روی صحت و درستی نوشتار تاکید می‌شود؟

۸- آیا زبان آموزان به مرور و ویرایش تکلیف نوشتاری تشویق می‌شوند؟

۹- آیا فعالیت‌های نوشتاری زبان آموزان مدیریت می‌شود؟

۶. تفسیر داده‌ها

در این قسمت ارزیابی حاصل از پژوهش در چهار بخش پاسخ به شاخص‌های مهارت شنیداری، گفتاری، خوانداری و نوشتاری در قالب ارزیابی‌های دوقطبی، پیوستاری و توضیحی ارائه و تحلیل می‌شود.

۱.۶. پاسخ شاخص‌های مهارت شنیداری

درباره مهارت‌های شنیداری ۷ پرسش مطرح می‌شود که در ادامه پاسخ‌های آن تجزیه و تحلیل می‌شود:

پرسش اول از نوع ارزیابی توضیحی است. در کتاب «فارسی گفتاری» از صدای ضبط شده گویشوران ایرانی استفاده می‌شود. علاوه بر مکالمات بیشتر تمرینات به صورت ضبط شده است؛ حتی تمرین‌هایی با عنوان «ضبط و مقایسه کنید» در تمام درس‌های کتاب استفاده می‌شود که از زبان آموز می‌خواهد صدای خود را ضبط و با صدای ضبط شده گویشور ایرانی مقایسه کند.

پرسش دوم نیز از نوع ارزیابی توضیحی است. در کتاب «فارسی گفتاری» بعد از شنیدن مکالمه از زبان-آموز خواسته می‌شود که مکالمه‌ای مشابه آنچه شنید با همکلاسی خود اجرا کند و همچنین اطلاعاتی در مورد مکالمه از وی پرسیده می‌شود یا تشخیص درست/غلط بودن گزینه.

پرسش سه، چهار، ششم و هفتم از نوع ارزیابی دوقطبی است که پاسخ دو پرسش اول منفی پاسخ دو پرسش دوم مثبت است.

پرسش پنجم در قالب ارزیابی پیوستاری قرار دارد که در یک سمت آن گویش و در سمت دیگر آن درستی قرار گرفته و سرعت انتقال و کیفیت صدا در بین این دو قرار دارند. همچنین بیشترین میزان توجه به درستی تلفظ است.

پاسخ سوالات دوم تا چهارم مثبت است. در مورد سوال پنجم روی درستی و گویش بیشتر تاکید می‌شود. جواب سوال ششم و هفتم نیز مثبت است.

۲. ۶. پاسخ شاخص‌های مهارت گفتاری

درباره مهارت‌های گفتاری ۴ پرسش مطرح می‌شود که در ادامه پاسخ‌های آن تجزیه و تحلیل می‌شود:

پرسش اول از نوع ارزیابی پیوستاری است. در کتاب «فارسی گفتاری» با توجه به استفاده از رویکرد ارتباطی بیشترین تاکید بر مهارت گفتاری دارد و این پیوستاری از مهارت‌ها را ایجاد می‌کند که در یک سمت آن مهارت گفتاری و در سمت دیگر آن مهارت شنیداری است و مهارت‌های خوانداری و نوشتاری بین این دو مهارت قرار دارند.

پرسش دوم از نوع ارزیابی پیوستاری است و از تمام ابزار آموزشی یعنی بیان

شفاهی و تمرین بخش‌های زبان، مکالمه، گفت و شنود، نمایش و فعالیت‌های ارتباطی (رد و بدل کردن اطلاعات) استفاده می‌شود و می‌توان گفت استفاده از تمامی ابزار کمک آموزشی در پیوستاری نزدیک به هم قرار دارند. پرسش سوم و چهارم از نوع ارزیابی دوقطبی است و پاسخ آن‌ها مثبت است.

۶. ۳. پاسخ شاخص‌های مهارت خوانداری

درباره مهارت‌های خوانداری ۱۴ پرسش مطرح می‌شود که در ادامه پاسخ‌های آن تجزیه و تحلیل می‌شود:

پرسش اول، دوم، سوم، چهارم، نهم، یازدهم و چهاردهم از نوع ارزیابی دوقطبی هستند که پاسخ پرسش‌های اول و سوم مثبت و پاسخ پرسش‌های دوم، چهارم، نهم، یازدهم، دوازدهم، سیزدهم و چهاردهم منفی است.

پرسش پنجم از نوع ارزیابی توضیحی است. در کتاب «فارسی‌گفتاری» بیشتر برای توضیح درباره مطالب دستوری، آموزش واژگان، مسابقه چه کارهایی می‌توانید بکنید در قالب نوشتن و بلند خواندن، تمرین‌های گروهی و حل جدول در تعدادی از درس‌ها از مهارت گفتاری بطور ترکیبی در کنار مهارت‌های دیگر و خیلی کم به طور مستقل استفاده می‌شود.

پرسش ششم از نوع ارزیابی توضیحی است. در کتاب «فارسی‌گفتاری» که کتابی مقدماتی در آموزش زبان محسوب می‌شود با حروف آغاز می‌شود.

پرسش هفتم از نوع ارزیابی پیوستاری است. در کتاب «فارسی‌گفتاری» می‌توان طول متن را روی پیوستاری به صورت کم و زیاد نشان داد که نقش چندان‌ی در تقویت مهارت خوانداری ندارد.

پرسش هشتم از نوع ارزیابی پیوستاری است که در کتاب «فارسی‌گفتاری» جایی را در پیوستار نمی‌توان نشان داد؛ چون از متن خاصی استفاده نمی‌شود.

پرسش نهم از نوع ارزیابی توضیحی است در کتاب «فارسی‌گفتاری» از ژانر خاصی استفاده نمی‌شود.

۶. ۴. پاسخ شاخص‌های مهارت نوشتاری

درباره مهارت‌های نوشتاری ۹ پرسش مطرح می‌شود که در ادامه پاسخ‌های

آن تجزیه و تحلیل می‌شود:

پرسش اول از نوع ارزیابی پیوستاری است. در کتاب «فارسی گفتاری» استفاده از ابزار را می‌توان به صورت پیوستاری نشان داد که بیشترین تاکید روی راهنمای نوشتاری و سپس کنترل نوشتاری و نوشتار آزاد در بین این دو قرار دارد. پرسش دوم، سوم، چهارم، پنجم، هشتم و نهم از نوع ارزیابی دوقطبی است با توجه به کتاب مورد بررسی پاسخ به پرسش دوم مثبت، به پرسش سوم و چهارم منفی، به پرسش پنجم، هشتم و نهم مثبت است. پرسش ششم از نوع ارزیابی توضیحی است و با توجه به کتاب مورد بررسی روی املا و آرایش کلمات بسیار تاکید می‌شود. پرسش هفتم نیز از نوع ارزیابی توضیحی است و با توجه به کتاب مورد بررسی می‌توان گفت که تا حدودی روی مهارت نوشتاری تاکید دارد.

۷. نتیجه‌گیری و پیشنهادهای آموزشی و پژوهشی

با توجه به پاسخ‌هایی که در بخش پیشین درباره هر یک از مهارت‌ها مطرح شد، می‌توان گفت کتاب حاضر در تقویت مهارت شنیداری گزینه مناسبی است؛ زیرا اکثر شاخص‌های مطرح شده برای گزینش کتاب مناسب در مهارت شنیداری را پاسخگوست. برای نمونه در کتاب مورد بررسی از بین شانزده درس در چهارده درس بخش گفتگو و واژگان آورده شده است. همچنین تمرین ضبط کنید و مقایسه کنید در تمام درس‌ها چندین بار تکرار شده است و برای سهولت در یادگیری حروف از الفبای آوانگار بین‌المللی استفاده می‌شود. اشاره موردی به تکیه کلمه و آهنگ جمله دارد؛ اما به طور کامل به موضوع تلفظ توجه نشده است و برای نشان دادن آهنگ افتان و خیزان در جمله‌های خبری و پرسشی از پیکان استفاده نکرده است و مانند اکثر کتاب‌های آموزشی آرفا به تلفظ توجه چندانی ندارد.

همچنین کتاب مورد بررسی در تقویت مهارت گفتاری بسیار مطلوب است؛ زیرا تمام شاخص‌های مطرح شده در مهارت گفتاری را برآورده می‌کند برای نمونه از مسابقه، تمرین گروهی، معرفی خود به دیگر زبان‌آموزان، بحث و گفتگو درباره جهان واقعی برای تقویت مهارت گفتاری استفاده می‌کند؛

بنابراین گزینه مناسبی برای تقویت مهارت ارتباطی محسوب می‌شود. اما کتاب «فارسی گفتاری» در تقویت مهارت خوانداری موفقیت نسبی دارد؛ زیرا به اکثر شاخص‌های مطرح شده برای گزینش کتاب مناسب در مهارت خوانداری توجهی ندارد و گزینه مناسبی برای آموزش مهارت خوانداری نیست. فقط در قسمت توضیحات دستوری، واژگان جدید، حل جدول و تعداد اندکی از تمرین‌ها زبان‌آموز را به نوشتن و بلند خواندن مطالبی تشویق می‌کند. کتاب مورد بررسی در تقویت مهارت نوشتاری تاحدودی موفق بوده است؛ زیرا به اغلب شاخص‌های مطرح شده برای گزینش کتاب مناسب در مهارت نوشتاری توجه دارد بنابراین به طور تقریبی گزینه مناسبی برای آموزش مهارت نوشتاری است.

باتوجه به ارزیابی تمام مهارت‌های زبانی در کتاب «فارسی گفتاری» می‌توان نتیجه گرفت که کتاب نامبرده کتاب مناسبی برای آموزش زبان‌آموزان محسوب می‌شود و اگر نتیجه پژوهش به صورت پیوستاری نشان داده شود به ترتیب آموزش مهارت گفتاری، شنیداری، نوشتاری و خوانداری مورد توجه کتاب حاضر است.

برای رسیدن به نتیجه مطلوب در امر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان پژوهشی گسترده درباره نحوه آموزش مهارت‌های چهارگانه در تمام کتاب‌های آرفا پیشنهاد می‌شود. می‌توان این پژوهش را به صورت میدانی و با اجرای عملی روی زبان‌آموزان مورد بررسی قرار داد.

منابع

۱. باطنی، محمدرضا. (۱۳۹۰). زبان و تفکر: مجموعه مقالات زبانشناسی. تهران: آگه.
 ۲. رضایی، حدائق و محمد علیپور (۱۳۹۱). «بررسی متون خواننداری مجموعه فارسی بیاموزیم براساس نقش‌های هفت‌گانه زبان از دیدگاه هلیدی». پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان. سال اول، شماره ۲. ۱۶۳-۱۷۹.
 ۳. صفارمقدم، احمد (۱۳۹۵). فارسی‌گفتاری. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
 ۴. صحرایی، رضامراد و شیوا مجیدی (۱۳۹۵). «ارزیابی مجموعه آموزش زبان فارسی بیاموزیم از منظر برخی شاخص‌های گزینش کتاب مناسب». مجموعه مقالات برگزیده نخستین همایش ملی واکاوی منابع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان (۱۲۳-۱۴۸). تهران: نویسه پارسی.
 ۵. دبیرمقدم، محمد و دیگران. (۱۳۹۶). کتابشناسی توصیفی آرفا (آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان). تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
 ۶. تابعی، افروز. (۱۳۹۶). بررسی میزان استفاده از راهبردهای یادگیری زبان در کتاب‌های سطح مقدماتی آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه سمنان.
۷. Rivers, W. M. (1981). Teaching Foreign Language Skills (2nd ed.). Chicago: The University of Chicago Press.
۸. Cunningsworth, A. (1995). Choosing your coursebook. Oxford: Heinemann.
۹. Richards, J. C. (2001). Approaches and Methods in Language Teaching (2nd ed.). New York: Cambridge University Press.
۱۰. Nunan, D. (2015). Teaching English To Speakers Of Other Languages. New York. Routledge.